

nek a mai társadalomban vívott mindennapi küzdelmét, a bevett rítusok elleni lázadását aktualizálja.

Az 1975 utáni időszak aktivitását a fiatalabb nemzedék tagjainak kezdeményezései jellemzik. Nem fűzték őket szorosra közös eszmék és célok, szabálytalan csoportjukat csak a gyorsabb érvényesülés érdekében alapították meg. A *Hat szerző csoportja* jellegzetesen esztétikaellenes álláspontot képvisel, munkáik piszkosak, szakadozottak, egyszerűen hanyagok. A legegyszerűbb eszközökkel és anyagokkal bánnak: fotóval, papírral és ironnal; műveik prezentálásában is van valami szándékosan amatőr beütés. Szövegeiket a padlón állítják ki, vagy a legköznapibb módon erősítik őket a falra, de számos művük az utcán születik a közönség bevonásával. Nem tekinthetők a hagyományos intervencionisták követőinek, munkáik megfelelő lingvisztikai és értelmi síkon mozognak, gondolkodásra serkentenek, részvételt igényelnek.

A *Hat szerző csoportjának* opusa egészében véve szociális indítékú, a jugoszláv művészetben belül pedig kifejezetten szubverzív irányvételű; erős kritikai éllel veti el még az új művészeti gyakorlat eredményeinek nagy hányadát is. Anyagválasztéka szándékosan szegényes, de ennek ellenére is alkotásaikat mély gondolatosság és filozófiai tartalom hozza közös nevezőre.

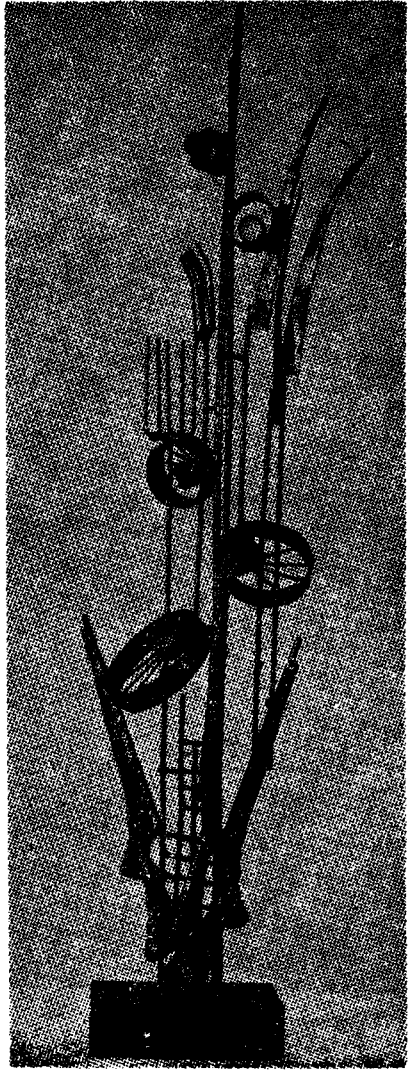
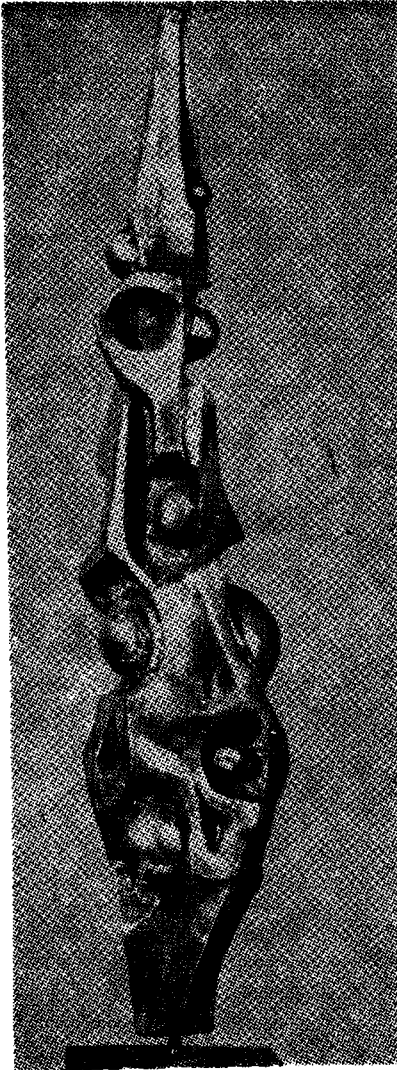
A primér és elementáris festészet, valamint a transzavantgarde festészet fellendülő hullámára ezúttal nincs módomban kitérni, mivel időben túl közeli, fejlődésük ebben a pillanatban előreláthatatlan. Nem hagyhatom azonban említés nélkül, hogy a zágrábi Modern Művészetek Galériája volt az, amely a jugoszláviai új művészeti gyakorlat első, immár történeti pályaszakaszának aprólékos bemutatására és felmérésére vállalkozott. A jelentős anyagi befektetést felemésztő vállalkozás logikus folytatásaként került sor a szűkebb horvát környezetben történt jelentősebb események összefoglalására. Várható, hogy a belgrádi Modern Művészetek Múzeuma hasonló körülményekkel végzi majd el a hetvenes évek szerb művészetében tapasztalt innovációk összegezését, melyet a mostani zágrábi anyag cseretárnaként visznek majd a horvát közönség elé.

SZOMBATHY Bálint

SZABADKAI KIÁLLÍTÁSOK

Nedeljko Gvozdrenović akadémikus első ízben állított ki önállóan Szabadkán. Tízegy-néhány művét bocsátotta a Franzer Galéria rendelkezésére. A lehetőséget adva a szabadkai művészetkedvelőknek, hogy megismerkedjenek alkotói tevékenységének egy kis részével. Ezen a kiállításon is kiderült, hogy Gvozdrenović nem a külsőségek művésze.

Festőnk kiállításán 1929-ben jelentkezett először három évvel később

Kalmár Ferenc munkái

pedig már helyet kapott a jugoszláv modern művészet brüsszeli szemléjén is. Ivan Tabaković-tyal együtt 1934-ben rendezett kiállítást Belgrádban, de ezt követően két és fél évtizedig, egészen 1961-ig önálló tárlata nem volt. Időközben művei csoportos tárlatokon mégis bejárták a világot: Velencei Biennálé, Tokió, Moszkva, Oslo, Marseille, Kairó, Budapest — hogy csak néhányat említsünk a jelentősebbek közül. Leggyakrabban azonban a belgrádi akadémia közönségének mutatta meg egy-egy újabb alkotását, de festményei fel-fel tűntek Zrenjanin, Čačak, Niš Ujvidék, Bácsstopolya és Zombor tárlatain is. Ez utóbbi városban 1945-ben Pavle Beljanski nagy műgonddal válogatott gyűjteményében is szerepelt Gvozdenović-kép. Zomborban a Képzőművészeti Ősz elnevezésű rendezvényen azóta is jelen vannak e festő művei. Szabadkán legutóbb 1963-ban a háború utáni szerb művészet kiállításán láttuk képeit.

Todoš Manojlović kritikus és költő, — aki a valamikori Becskerek által kötődött a vajdasági síksághoz és régi városi múltjához — 1934-ben ezt látta Gvozdenović képein: „Gyöngyházfényű, arany csillogású, anyagiatlan; mint a kifakult értékes régi gobelének.”

Gvozdenović képein a már eltűnt vajdasági városi szobák, és azoknak bársonyos csendje, a vastag szőnyegek, a régi ezüstök csillogása, az évtizedeken át gondozott és őrzött csipkék fehérsége, a régi képek, a megszáradt virágok jelennek meg, egyszóval a vastag falakkal körülvett egyfajta hamis biztonság dominál. Mintha nem is kívánna tudomást venni az élet fergetegéről.

Nem összehasonlítani, csak emlékeztetni szeretnék a Manojlović előtti évekre s arra emlékeztetni, hogyan értek be a színek hogyan változott a képek felépítése és tisztult a forma Gvozdenovićnál. A cizelláltság szakmai fogásai iránti hosszú kutatásai jártak eredménnyel: letisztult, költői, intim, humanus hangja a „Belgrádi iskola” kiemelkedő tagjává teszi.

Menekülést jelez ez a művészet? Nem.

A szemlélődés, az emelkedés ereje sugárzik képeiből. Következétesen csökkenti a tárgyiasság jelentőségét, annak érdekében, hogy a poétikus intimitást, és ennek tartós reallitását fejezze ki. Gvozdenović professzornak sikerül fél évszázadon keresztül ellenállnia a művészetben jelentkező efemer, tematikus és teatrális törekvéseknek.

Végezetül egy kis összehasonlítás. 1930-ban Sreten Stojanović a fiatal Gvozdenović második kiállítása kapcsán megállapította, hogy a képek „kétségbeejtő keretekben” vannak. Fél évszázaddal később Franzer István mester munkája nyomán tölzäs nélkül mondhatjuk: Gvozdenović képei kitűnő keretekben vannak!

Szabadkai képzőművészeti sétánk során még egy Franzer Galéria-beli kiállításra kell fölhívni a figyelmet.

A *Magyar gyermekirodalom élő fája* című (Forum Könyvkiadó, 1981) antológia képanyagának szerzője, Maurits Ferenc a kötet illusztrációit

Maurits Ferenc szövegillusztrációja

mutatta be a közönségnek úgy, hogy következetesen ragaszkodott a keret egy meghatározott formájához, a körhöz. Franzer mester eleget tett ennek a kívánságnak. Persze nem csak ezért volt jó a Maurits kiállítás.

A modern művész agresszív koloritásával találtuk magunkat szemben, akinek nincs illúziója az elmúlt idők romantikus ködösségéről és nem rejti el a mai emberi pillanat lemeztelenített könyörtelenségét; ez a koloritás az emberi szervezet titkain keresztül jut kifejezésre, mint a hét lakt alatt történő reneszánsz boncolások. Ezeknek a képeknek az élő szöveve mint a szív úgy lüktet, dobog. A harmónia és az egység azonban, amelyet a kör sugall, különös ellenpontot jelent és így az illusztrációk nemcsak egyszerűen költőiek, hanem rendkívüli szenzibilitásukkal is hatnak.

A kör alakú keretekkel Maurits, Franzer segítségével még egy hatást ért el: felidézte a múlt majdnem elfelejtett divatját, nagyanyáink korából a fekete-fehér gobelineket. A nosztalgia e minimális mellékzöngéje az egyetlen engedmény az úgynevezett gyermekillusztrációk felé. Nyilvánvaló a szerző célja, hogy az illusztrációkkal fokról fokra megnyissa a gyermekek előtt a természetet, amíg ők maguk is be nem kerülnek a modern élet örvényébe, hogy ott a legkegyetlenebb igazságokkal találják magukat szembe.

Mily játszi könnyedséggel dolgozik a festő, s milyen mélyről jövő érzéseket szólaltat meg. Egy egész világot teremt a félszáz képpel, egy sajátos, a mauritsi művészetbe tökéletesen beleillőt, de a gyermeki fantáziát is ébresztgetőt. Régen látott homogén, és rendkívül magas színvonalú képek tárlata volt Maurits Szabadkán.

Kalmár Ferenc több mint három évtizede gyúrja az agyagot, faragja a fát, égeti a földet és hegesztű a fémet.

A figurális rajz szabadkai tanfolyamának első hallgatói között volt. Még mielőtt elment volna Milan Besarabić belgrádi szobrászhoz, felfigyeltek a fiatal művészre éles meglátásai miatt. Mestere mellett több kollektív kiállítás után 1956-ban jelentkezett első önálló tárlatával. A nyugtalanság és a kíváncsiság ötvöződött a művész munkájában. Az agyagot később már „könnyűnek” találta, s ezért vasat vágott és gerendákat faragott, úgynevezett enformel szobrokat készített. Évről évre mind nagyobb örömet talált az anyaggal való birkózásban, főképpen a fém érdekelte.

A forma önálló létezése iránti kutatásban jöttek létre a terrakottával kombinált, hálószerűen összehegesztett konstrukciók. Ezt követően a fémvirágok, amelyeket szinte símogatóan fényesített. Környezetét figyelve s a kezdeti észrevételekből kiindulva, elmélyítve az átélteket, a szobrász a gyengéd és törékeny növényből dinamikus, erős tárgyat készített. „Témái mindig valamivel a tárgyiasság fölött vannak, amelyek körülvesznek bennünket, de mindig arra figyelmeztetnek, hogy sűrített életről és folyamatról van szó, amely létrejött, vagy ezután keletkezik, de ugyanakkor az élet korábbi és jövőbeni egységes történetét foglalja össze.” (Djordje Jović)

Szabadkai kiállítása is azt bizonyítja hogy a formának ad jelentőséget emlékműveit is funkciójában látja. Több pályázaton vett részt és kapott díjakat. Az építészeti-urbanista megoldások közül a Modul-csoport munkájában kifejtett tevékenysége érdemel említést. Másrészt a kisplasztikái is széles körben ismertek, különösen a B. Szabó György tervei alapján készült Híd-díj plasztikája.

Kalmár elképzeléseinek és alkotásainak sajátossága a kíváncsiság, hogy kipróbálja az anyagot és hogy a kibontakoztatott formával sugallja annak életét, amelyek az alkotói lázban az élet tartós jegyeivé válnak.

1962 április végén alapították meg a LIKOVNI SUSRET — KÉPZŐMŰVÉSZETI TALÁLKOZÓ elnevezésű intézményt, amely azóta is szervezi a jugoszláviai művésztalálkozók részvevőinek kiállításait. Az első néhány évben a Palicsi tó partján tartották meg ezeket az érdekes rendezvényeket. Később nem tudni miért, a kiállítások az intézmény mai székhelyére, a Reichle-palota termeibe kerültek.

A képzőművészetnek, joggal mondhatjuk, hagyománya van Szabadkán. Mesterházi Kálmán 1881-beli kiállítása, majd Balázs G. Árpád 1926-ban és 1927-ben, (Cseh Károly értékelte) később pedig Hangya András tárlatai országos eseménynek számítottak. Időről időre egyes akciók kibontakoztak és tovább fejlődtek, vagy pedig befulladások, de nyomot minden bizonnyal hagytak. A Képzőművészeti Találkozó is többek között ezekből a hagyományokból is táplálkozik bár más éghajlatban fejlődött. És e fejlődés tart immár húsz esztendeje!

A Képzőművészeti Találkozó kiállta a próbát, valóban nagykorú lett. Igaz, mindig voltak szükséges „nélkülözhetetlen személyek” (akiket gyorsan elfelejtettek), de hát ez is velejárója a Találkozónak.

Ilyen nélkülözhetetlen volt például Dévics Imre (1922—1971) is, aki az egész életét beépítette a művésztalálkozókba és a képzőművészeti találkozóba. A télen, halálának tizedik évfordulóján, emlékeztünk meg róla, a nevét azóta egy művésztalálkozó is viseli. A művészet szerelmese volt, tevékenysége megoszlott a Szabadkai Népszínház és a Bácsstopolyai Művésztalálkozó között. Mellesleg a Képzőművészeti Találkozó első fizetetlen igazgatója volt.

A Képzőművészeti Találkozó fennállásának két évtizede alatt igen tekintélyes képtárrá fejlődött, amelynek gazdag képanyaga és a művésztalálkozóról szóló értékes dokumentációja van. Az intézményt többször kitüntették: 1967-ben megkapta a Jugoszláv Képzőművészek Szövetségének plakettjét és a Vuk-díjat, továbbá az Alkalmazott Művészek Szövetségének elismerését a Jugoszláv Keramikai triennálé megszervezéséért, valamint Szabadka város Októberi-díját. További eredményes munkát kívánunk a huszadik évfordulóját ünneplő intézménynek! A magunk részéről pedig szükségesnek tartanánk megírni e Találkozó történetét is, amely fontos adalékot képezhetne Szabadka művészet- és művelődéstörténetének megírásához.

Bela DURANCI